

központosításánál és összevonásainál. Szorosan kapcsolódik a közigazgatás reformjához, s céljai között megtaláljuk az iskola funkcióinak kibővítését, a közművelődéssel való nagyobb mérvű integrálódását.

A közigazgatás átszervezésével a „gromada” helyét a „gmina” vette át. Magyarra mindkettőt a „község” szóval fordíthatjuk, bár az utóbbi valójában a „közös tanácsú község” fogalmának felel meg. A legkisebb közigazgatási egység átlagos lélekszáma ily módon megkettőződött, a gmina esetében 6600 fő. (A legnagyobbak 20 000, a legkisebbnek szűk 2000 lakosa van: a lélekszámba nem számítják be az esetlegesen a gmina területén fekvő városok lakosságát.) A községi gyűjtőiskola úgy jött létre, hogy a tanácsi székhely egyik iskoláját kijelölték központi iskolának, és a gmina összes többi iskoláját ennek, illetve személy szerint a központi iskola igazgatójának rendelték alá.

A tervek szerint az – esetenként 20–25 intézményből – összevont iskola hatásköre fokozatosan kiterjed az óvodákra, a gyermekvédelemre, a felnőttoktatásra, népesebb községekben a szakképzésre és a középipiskolázás más formáira; igazgatójának döntő szerepe lesz a község kulturális arculatának alakításában.

Szymański 1975-ben – az átszervezés első szakaszának végén – véletlenszerűen kiválasztott 34 gminát, és több szempontú vizsgálatnak vetette alá iskolaszervezetüket. Módszertani szempontból figyelemreméltó, ahogy 1-től 5-ig terjedően leosztályozta a mintába került összes nyolcosztályos iskolát a következők alapján: az épület állapota, a tantestület képesítése, tanszerellátottság, gyermekvédelem, tanulószállítás, együttműködés a környezettel és iskolavezetés. Ezen kívül kérdőívet töltött ki valamennyi nyolcadikos tanuló (közel 5000 gyerek), akiknek később a középiskolai továbbtanulási adatait is beszerezték.

A vizsgálat nagyszámú tanulságára, a beigazolt föltevésekre nincs módunk kitérni, csupán azt említem meg, ami meglepte a vizsgálat szervezőit. Azt találták, hogy *a jól szervezett központi iskolák nem múlták lényegesen fölül a kisebb tagiskolákat*. A legfontosabb kérdésben, a továbbtanulási esélyek terén a mérleg nyelve kismértékben a központi iskolák javára billen, de a tagiskolák jobb osztályzatot kaptak a következőkben: káderhelyzet, iskolavezetés és (ezt tartom lényegesnek:) együttműködés a környezettel. Ezek a vizsgálati eredmények azonban csak akkor hatnak a meglepetés erejével, ha – mint könyve első felében Mirosław Szymański is teszi – az iskolák nagyságát elsődlegesen a fenntartási költségek szemszögéből értékeljük. Ily módon a falusi kisiskolákból csak azt látjuk, hogy fajlagos költségük kétszerese az ezerfős városi iskoláénak, noha az iskolai teljesítmények gyöngébbek. (Szymański a nevelésszociológus szemével érzékeli, hogy a gyöngébb teljesítményért elsősorban a társadalmi-lakóhelyi környezet, és csak másodsorban az iskola színvonalá felel.)

A falvak iskoláinak korszerűsítése hazánkban is fontos fejlesztési feladat. Alapvető érdekünk, hogy megismerjük a hasonló tárgyú külföldi törekvéseket. Mirosław Szymański nagy fölkészültséggel és tudományos igénnyel megírt könyve sok segítséget nyújt azoknak, akik lengyelül olvasnak, vagy fordítás révén ismerik meg a könyv valamelyik fejezetét.

Inkei Péter

GASTON MIALARET: LES SCIENCES DE L'ÉDUCATION

A neveléstudomány

Párizs 1976. Presses Universitaires de France. 127 oldal

A francia könyvkiadásnak van egy kitűnő vállalkozása: a *Que sais-jé?* („Mit tudok?”) sorozat. Már több mint ezerhatszáz kötete jelent meg. Mindegyik kis könyvecske a tudomány egy-egy szűkebb részterületéről ad áttekintő képet művelt laikusok részére. A téma tárgyalásának módja kötetenként elég különböző; vannak olyan írások a sorozatban, pl. *Genét* olasz nyelvtana, amelyeket a nem szakember alig tud követni, de vannak az olvasóhoz teljesen alkalmazkodó munkák is – ezek közé tartozik *Mialaret* caen-i egyetemi tanár informatív írása, amely a neveléssel foglalkozó tudomány-szakokat veszi számba, és a különböző szaktudományoknak a neveléshez adott segítségét elemzi. Az olvasót nem vezeti el a tudomány műhelyébe, de teljesen mondható leltárt készít a különböző humán tudományok és a nevelés kapcsolatáról.

A könyvben az *éducation* sajátos módon – a francia szakirodalom fogalmainak megfelelően – magában foglalja az oktatást, a közoktatási problémákat is. Azt mondhatnánk, hogy az oktatást és a nevelést hol túlságosan azonosítja, hol túlságosan szétválasztja. Az *éducation* több helyen, a mi terminológiánkra lefordítva, tanítást vagy köznevelést jelent. Viszont érthető és elfogadható számunkra is, hogy – mint a bevezetésben olvassuk – a nevelésnek három aspektusa van: a nevelési folyamat, a köznevelési rendszer és a nevelés eredménye. Az érdekelt tudományokat három csoportra osztja: 1. A nevelést mintegy előkészítő tényezőket elemzik az iskola működésének feltételeivel foglalkozó szakágazatok, a neveléstörténet, iskolaszociológia, iskolademográfia, köznevelés-gazdaságtan és az összehasonlító neveléstudomány. 2. A nevelés folyamatát vizsgáló tudományok: nevelés-fiziológia, neveléslélektan, a kiscsoportok társadalomlélektana, a kommunikációelmélet, szaktárgyi didaktika, módszertan, oktatáselmélet, oktatástechnika, értékeléelmélet. 3. A nevelést visszatekintve vizsgáló tevékenység: nevelésfilozófia, tervezés és modellelmélet.

Sajátos az építészeti szerepe: figyelemre érdemes az a megjegyzés, hogy az avitt, kaszárnyaszerű iskolaépület szinte rászorítja a nevelőt a drillre, ilyen iskolában nehéz modern elvek szerint nevelni.

A nevelés tudományos megalapozása tehát interdiszciplináris feladat. A tudomány emberének azonban ahhoz, hogy a nevelésnek segítséget adhasson, kapcsolatban kell lennie a mindennapos gyakorlattal, arra alapozódnak a statisztikák, amelyekre támaszkodik, azt írják le a modellek, amelyekkel dolgozik.

Ilyen munka megírását nemcsak a nagyközönség tájékoztatása indokolja, hanem a nevelés kiterjedése is. A permanens képzés a nevelés hatókörébe vonja a felnőttest, nevelés a kulturális munka is, így újabban még a nyugdíjasok „neveléséről” is beszélnek. A nevelés tehát napjainkban az egyén teljes, mindenre és minden életkorra kiterjedő formálása. A szerző felhívja figyelmünket, hogy a nevelés szorosabb kapcsolatban van az étellel, mint régebben, éppen ezért van szüksége egész sor szaktudomány segítségére. A filozófia jogait mindig elismerték, most már nélkülözhetetlen a szociológia, demográfia, közgazdaságtan stb. közreműködése is.

A tények és feladatok értelmezése kissé eklektikus, de közel áll a francia baloldal nézeteihez.

A szerző áttekinthetően írja le, hogy melyik tudomány mivel járul hozzá a nevelés ügyéhez. Saját észrevételeiben kevés az új, de megszívlelendő dolgokra hívja fel az olvasó figyelmét. (Pl. a neveléstudomány kánonja soha nem a kor gyakorlatának elméleti vetülete; a 18. században nem úgy nevelték a fiatalokat, ahogy Rousseau az *Émile*-ben javasolta.) Vannak a könyvben sematizáló ábrák, de a laikus megértés igényeihez alkalmazva. Helyenként azzal az érzéssel olvassuk a lapokat, hogy a szerző túlírja a témát, bizonyos részletkérdésekről a szükségesnél többet mond.

A könyvnek van egy olyan része, amely csak a szakembereket érdekelheti: az utolsó lapok, a caen-i egyetem neveléstudományi tanszékének oktatási programja.

Mialaret professzor rendszerezi, amit jórészt minden pedagógus tud, de – valljuk be – rendszeretlenül ismer, a részletek kapcsolatát nem látva. Gyakorlati hasznú olvasmány ez a kis könyv pedagógusoknak is. A nevelés azonban nemcsak a pedagógusok ügye; mint szülő, nagyszülő, majdnem mindenki kapcsolatba kerül vele. A nevelés *hogyanja* tehát nagyon sok embert érdekel, de ebből a könyvből tájékozódhatunk más izgató kérdésekről is: miért túlszűfolt az iskolák egy része, miért nem tud az iskola bizonyos nevelési és gazdasági nehézségektől megszabadulni, milyen a tanuló hatása a nevelőre (mert ez is fontos!) stb. A humán tudományokkal foglalkozó szakemberek figyelmét pedig a neveléssel kapcsolatos felelősségükre irányítja.

Bán Ervin

TAKÁCS ETEL: PROGRAMOZOTT OKTATÁS?

Budapest 1978. Gondolat Könyvkiadó. 128 oldal

Takács Etel könyve címében viseli azt a kérdőjelet, amely a *programozott oktatás* kifejezés láttán mindazokban támad, akik e „címszó” két évtizedes pályafutását publikációkban, saját gyakorlatukban végigkísérték, vagy sokat hallották emlegetni – esetleg olyanoktól, akik maguk is kevésbé alaposan ismerték. A belső borító szellemes karikatúráinak szövegei pedig éppenséggel meg is fogalmazzák